

I

STUDIE

Petr Vorel

OBNOVENÍ FUNKCE PODKOMOŘÍHO KRÁLOVÉ NA POČÁTKU RANÉHO NOVOVĚKU.

Revize příjmů královny Anny Jagellonské z českých královských věnných měst roku 1538

ABSTRACT

The study is based on an up till now unused source containing a revision of incomes received by the Bohemian Queen Anne of Bohemia and Hungary from seven dowry towns in the Kingdom of Bohemia (Chrudim, Hradec Králové, Jaroměř, Vysoké Mýto, Polička, Dvůr Králové, and Mělník). Following the death of the Queen's Vice-Chamberlain Petr Rašín of Rýzmburk († 1537), a thorough control of his incomes and expenses was carried out. The dowry towns were obliged to document – using various sources – changes based on which their obligatory payments to the Queen were lowered compared to the medieval period. Following the revision in 1538, these obligatory payments were adjusted, and their new exact amount was set.

Keywords: Dowry towns – Queen's Vice-Chamberlain – Anne of Bohemia and Hungary – 1538 – Kingdom of Bohemia

Dostatečné finanční zajištění představovalo ve všech dobách základ politické moci panovníka, což platí i pro české dějiny středověku a raného novověku. Zápas o vnitřní finanční zdroje se stal jedním z hlavních témat sporů mezi českou stavovskou obcí a voleným panovníkem i na počátku vlády krále Ferdinanda I.¹⁾ Je to logické, neboť za Jagellonců se v rámci stavovské monarchie výrazně prohloubila převaha stavovské složky v politických i ekonomických strukturách země a pravi-

¹⁾ Josef JANÁČEK, *České dějiny – Doba předbělohorská 1526–1547 I/1*, Praha 1968, s. 59–120; Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII (1526–1618)*, Litomyšl – Praha 2005, s. 134–149.

delné příjmy panovníka byly omezeny na minimum. Počátkem 16. století byla středověká aktiva krále českého, včetně komorních panství, už většinou rozprodána či dlouhodobě zastavena. Královská města přestala být disponibilním panovníkovým majetkem jako v předhusitské době a stala se suverénními právníckými osobami se silnou pozicí na zemském sněmu a rozsáhlým pozemkovým majetkem.²⁾

V prvních letech své vlády v Čechách čelil král Ferdinand I. především akutnímu nebezpečí ze strany Osmanské říše, což odčerpávalo disponibilní zdroje.³⁾ Až po úspěšném odražení tureckých vojsk od bran obléhané Vídně (1529) se v průběhu 30. let 16. století pokoušel obnovit a rozšířit pravidelné příjmy z Království českého, které by nebyly závislé na rozhodnutí zemského sněmu. Většina těchto jeho snah (včetně pokusu o zavedení stálé daně z prodeje) nebyla příliš úspěšná.⁴⁾ Tím více představoval zásadní zlom rok 1547. Tehdy král Ferdinand využil dočasného vítězství habsburských vojsk ve válce v sousední Římsko-německé říši⁵⁾ a pod záminkou potrestání českých stavů, kteří většinově odmítli vypravit vojsko české zemské hotovosti do války v sousedním Německu, provedl jednak rozsáhlé jednorázové majetkové konfiskace, jednak plně podřídil královská města panovnícké kontrole.

Politický vývoj v zemi před rokem 1547 se významně odrazil i na finančním zajištění manželky českého krále. K majetkovému ujistění českých královen, a to jak na průběžné pokrývání jejich potřeb v době trvání manželství, tak v případě odvození, kdy měly české královny-vdovy garantován trvalý příjem i možnost vytvoření a užívání vlastního vdovského sídla, sloužily ve středověku různé zdroje.⁶⁾ Podstatnou část z nich vždy představovala královská města. „Věnnými“ byla tedy některá z českých královských měst ve středověku vždy jen dočasně (stejně jako některá komorní panství či hrady), dokud příslušná královna či královna-vdova užívala své věnné nároky. Pokud tento stav skončil, vracel se „věnný“ majetek zpět do rukou

²⁾ Jaroslav PÁNEK, *Města v politickém systému předbělohorského českého státu*, in: Týž (ed.), *Česká města v 16.–18. století*. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, Praha 1991, s. 15–39.

³⁾ Karl OBERLEITNER, *Osterreichs Finanz- und Kriegswesen unter Ferdinand I. von Jahre 1522 bis 1564*, Wien 1859. K situaci koncem 30. let 16. století (ovšem bez přihlédnutí k českému podílu na obraně) zde s. 64–72. Nověji tuto problematiku shrnuje Peter RAUSCHER, *Verwaltungs- und Finanzgeschichte. Eine Skizze am Beispiel der kaiserlichen Herrschaft (1526–1740)*, in: Michael Hochedlinger – Thomas Winkelbauer (edd.), *Herrschaftsverdichtung, Staatsbildung, Bürokratisierung. Verfassungs-, Verwaltungs- und Behördengeschichte der Frühen Neuzeit*, Wien – München 2010, s. 185–212.

⁴⁾ Václav PEŠÁK, *Dějiny královské české komory od roku 1527 I. Začátky organisace české komory za Ferdinanda I.*, Praha 1930, s. 150–179; P. VOREL, *Velké dějiny VII*, s. 141–143.

⁵⁾ TÝŽ, *Šmalkaldská válka v evropských dějinách (1546–1547)*, Pardubice 2021, s. 369–380.

⁶⁾ Nejnověji tuto problematiku shrnul Zdeněk BERAN, *České královny a královská věnná města v pohusitské době (1436–1526)*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 22, 2019, s. 119–150.

krále. Ve středověku tedy neexistoval trvalý status „královského věnného města“, byť některá z královských měst sloužila dlouhodobě k finančnímu zajištění manželek či vdov českého krále, či dokonce jako jejich vdovské sídlo (Hradec Králové a Mělník).

Tato situace se na přelomu středověku a raného novověku zásadně změnila. Po roce 1475 bezmála půl století v Čechách žádná královna nežila a činnosti podkomořího králové nebylo zapotřebí. Skupině sedmi českých měst, nalézajících se s výjimkou Mělníka ve východních Čechách (Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto, Mělník, Jaroměř, Dvůr Králové a Polička), které byly věnným majetkem královny Johanky z Rožmitálu († 1475), vdovy po Jiřím z Poděbrad, zůstalo označení „královská věnná města“ i po smrti královny Johanky. Nebyl k tomu ale žádný věcný důvod. Žádná královna ani královna-vdova v zemi nežila a pravomoci podkomořího králové, kterého nadále nebylo zapotřebí, přešly zpět na královského podkomořího. Co se však zásadně změnilo, to byla mocensko-politická situace v zemi.⁷⁾

Od počátku jagellonské doby probíhalo v Čechách velmi intenzivní vymezování role stavů a panovníka v rámci systému stavovské monarchie. Půl století po smrti královny Johanky už královská věnná města nemohla být dočasně užívaným majetkem královny či královny-vdovy, kterým tato mohla disponovat (poměrně časté bylo ve středověku užití zástavního práva), neboť na sklonku doby jagellonské představovala integrální součást politicky aktivního městského stavu. Královna ani král už v raném novověku nemohli královské ani královské věnné město prodat či zastavit. Takto mohli nakládat už jen s přímým majetkem komorním. Nároky panovníka vůči královským městům byly z větší části omezeny jen na přesně určené částky, které byly z královských měst pravidelně placeny. Tento princip byl jasně obsažen v privilegiích, jež tuto skutečnost jednotlivým královským městům potvrzovala nejpozději koncem 15. století. To se týkalo i skupiny sedmi někdejších měst královských věnných, která v tomto ohledu disponovala stejnými právy jako ostatní města královská, a to včetně práva účasti na zemském sněmu.

Vůči „třetímu stavu“, tedy královským městům, zastoupeným na zemském sněmu, už panovník počátkem 16. století majetková dispoziční práva neměl.⁸⁾ V zastoupení krále vybíral pouze královský podkomoří přesně stanovené a pravidelně odváděné peníze (a také další platby, například z vybraných pokut) a fyzicky se účastnil pravidelného obnovování městských rad. U malé skupiny královských měst horních pak v případě analogických úkonů krále zastupoval nejvyšší mincmistr Království českého.

⁷⁾ Josef PETRÁŇ, *Stavovské království a jeho kultura v Čechách*, in: Týž, *České dějiny ve znamení kultury*. Výbor studií, Pardubice 2010, s. 60–122.

⁸⁾ Tamtéž, s. 95–99.

Královský podkomoří a nejvyšší mincmistr byli od konce 15. století úředníky zemskými (stavovskými) a tudíž i členy zemské vlády, kteří měli i jistý politický vliv. Naproti tomu podkomoří králové byl až do sklonku středověku jen dvorským úředníkem,⁹⁾ formálně jmenovaný královnou jen po tu dobu, kdy ona sama užívala svého věnného majetku. To se na počátku raného novověku zásadně změnilo. Úřad podkomořího králové byl po obnovení na počátku raného novověku už trvale kontinuálně obsazován i v dobách, když v Čechách nežila žádná královna ani královna-vdova.

Jak a kdy konkrétně k této změně došlo, dosud nebylo jasné.¹⁰⁾ Dovolím si proto v rámci této studie upozornit na dosud nevyužité pramenné informace, na základě kterých je možné výše zmíněný proces poměrně přesně rekonstruovat i časově zařadit.

*

Posledními středověkými podkomořími králové, které známe, byli v letech 1460–1468 Vilém Dubánek z Duban a na Čivících († 1468)¹¹⁾ a po něm v letech 1468–1475 Aleš Berka z Dubé a na Kuřívodech. Úřad podkomořího králové tedy fungoval ještě na počátku vlády Vladislava Jagellonského, kdy na svém vdovském sídle na Mělníku dožívala svá poslední léta Johanka z Rožmitálu, vdova po králi Jiřím.¹²⁾ Za krále Vladislava Jagellonského však žádná z jeho manželek v Čechách nesídlila, resp. za tohoto panovníka nebyl žádný majetek zvlášť vyčleněn jako věnný, tudíž dvorské funkce podkomořího králové nebylo zapotřebí. Příslušné platby, které dřívější věnná města tak jako tak musela odvádět, spravoval stejně jako v případě královských měst královský podkomoří, což byl člen zemské vlády za stav rytířský, stojící v dobové hierarchii podstatně výš než dvorský úředník podkomoří králové, který byl „pouze“ příslušníkem královnina dvora (pokud byl takový dvůr ustaven).¹³⁾

⁹⁾ Obecnější přehled vývoje tohoto úřadu by čtenář marně očekával od publikace se slibným názvem Antonín SCHULZ, *Jich Milostí královen českých urození páni podkomoří a hofrychtěři*, Dvůr Králové 1910. Ve skutečnosti jde o edici listů podkomořího králové, odeslaných městu Dvůr Králové v roce 1561, a pak v letech 1637–1787, uchovávaných tehdy v městském archivu. K této jednoduché edici autor nepřipojil žádný komentář ani bližší informaci o začlenění úřadu podkomořího králové do soudobých úřednických struktur.

¹⁰⁾ Petr VOREL, *Královská věnná města v systému českých měst 16. století*, in: Jan Kilián (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*, Mělník 2004, s. 16–21.

¹¹⁾ K jeho osobnosti blíže viz Petr VOREL, *Čivice a Žerotice, léna olomouckého biskupa na Pardubicku*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 19, 1984, č. 9–10, s. 205–209, v širším kontextu následně TÝŽ, *Česká léna olomouckého biskupství ve 12.–16. století*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 49–106.

¹²⁾ Z. BERAN, *České královny*, s. 139–140.

¹³⁾ Vztah královny k věnnému majetku po právní stránce přesněji specifikovalo Vladislavské zřízení zemské z roku 1500 a následná zemská zřízení z 16. století. Nejnověji tuto problematiku

Tento postup, tedy převzetí role podkomořího králové ve vztahu ke královským věnným městům osobou královského podkomořího v době, kdy žádná královna či královna-vdova nežila, dobře dokládá listina krále Vladislava Jagellonského ze 14. února 1477.¹⁴⁾ Z ní jasně vyplývá, že platby, odváděné věnným městem Dvorem Králové už na místě podkomořího králové (kterýžto úřad již po smrti královny Johanky obsazen nebyl) přijímal královský podkomoří Samuel Valečovský z Hrádku. Ve správě královského podkomořího zůstaly příjmy z věnných měst zřejmě po několik následujících desetiletí.

Ještě v roce 1520 bylo v listině, kterou král Ludvík Jagellonský odpouští městu Mělníku na jeden rok splátku úroků svatojiřského a svatohavelského (v roce 1520 zaplatil úrok jen na hromniční termín), výslovně zmíněno, že tyto platby od nich nemá vymáhat královský podkomoří. O podkomořím králové tehdy vůbec nebyla řeč.¹⁵⁾ O tři roky později (1523) byl podkomořím králové jmenován Petr Rašín z Rýzmburka a na Staré,¹⁶⁾ zámožnější příslušník rytířského stavu (s erbem třmene), v té době držitel malého panství s hradem Stará v severovýchodních Čechách (dnes Staré Hradky asi 15 km jihozápadně od Jičína).

Jmenováním Petra Rašína do funkce podkomořího králové v roce 1523 došlo k obnovení tohoto úřadu po půl století. Jmenovací dekret vydala královna Marie Habsburská v úterý 17. března 1523 v Litomyšli.¹⁷⁾ Ve službách královny Marie působil podkomoří Rašín i po smrti krále Ludvíka až do roku 1531, kdy Mariin starší bratr císař Karel V. pověřil svou sestru správou nizozemských držav.¹⁸⁾ Při té příležitosti bylo provedeno vyúčtování všech finančních náležitostí, spojených s úřadem podkomořího králové. I po roce 1531 pak Petr Rašín pokračoval ve výkonu své funkce podkomořího, ale už ve vztahu k nové královně, tedy Anně Jagellonské. Nenašel jsem však žádný doklad, že by komunikoval přímo s královnou. Běžné

shrnuje Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Role věnných měst v habsburské monarchii*, in: Eva Semotanová – Josef Žemlička a kol., *Věnná města českých královen*, Praha 2022, s. 265–313, zde s. 266–267.

¹⁴⁾ Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH (edd.), *Privilegia královských měst českých 1420–1526*, Praha 1948, č. 379, s. 640–641.

¹⁵⁾ Tamtéž, č. 672, s. 1201–1202, listina z 14. února 1520 („... příkazující všem poddaným našim Království českého a zvláště podkomořimu téhož království, nynějšímu i budoucímu...“).

¹⁶⁾ Souběžně s tímto textem jsem připravil podrobnější biografickou studii týkající se životních osudů, funkci a rodiny prvního raně novověkého podkomořího králové Petra Rašína z Rýzmburka. Viz Petr VOREL, *Petr Rašín z Rýzmburka a na Staré, polní maršálek Království českého a podkomoří králové († 1537)*, *Východočeský sborník historický* 42, 2023, s. 59–77.

¹⁷⁾ Edice textu tohoto jmenovacího dekretu viz tamtéž, ediční příloha č. 1.

¹⁸⁾ Nicolette MOUT, *Core and Periphery: The Netherlands and the Empire from the Late Fifteenth to the Early Seventeenth Century*, in: Robert J. W. Evans – Peter H. Wilson (edd.), *The Holy Roman Empire 1495–1806. A European Perspective*, Leiden – Boston 2012, s. 203–215.

instrukce, týkající se jmenování nových městských rad, dostával přímo od krále Ferdinanda I.

I v případě Petra Rašína z Rýzmburka se výkon funkce podkomořího králové stejně jako ve středověku pojil s předchozími zkušenostmi vojenského hejtmana. To ocenil král Ferdinand I., když Petra Rašína jmenoval polním maršálkem celého českého zemského vojska, které mělo v roce 1537 táhnout na uherské bojiště. Rašínův jmenovací dekret polního maršálka je datován 9. května 1537.¹⁹⁾

Právě v době přípravy polního tažení na počátku května 1537 připravil Petr Rašín pro královnu Annu Jagellonskou vyúčtování svých příjmů a výdajů, které souvisely se zastáváním úřadu podkomořího králové od roku 1531. Královna vyúčtování schválila a 19. května 1537 vystavila Rašínovi náležitou kvitanci.²⁰⁾ Funkce polního maršálka byla pochopitelně mnohem důležitější a také podstatně lépe placená než úřad podkomořího králové. Předpokládám však, že ono rozsáhlé vyúčtování úřadu podkomořího králové za šest let z poloviny května 1537 mělo být jen dočasným opatřením po dobu nepřítomnosti Petra Rašína v zemi. Této interpretaci nasvědčuje i skutečnost, že po květnu 1537 nebyl žádný nový podkomoří králové jmenován; ještě v únoru 1538 královna Anna výslovně uvádí, že úřad podkomořího králové obsazen není.²¹⁾

Problém byl v tom, že Petr Rašín se z uherského bojiště nevrátil, protože tam 15. října 1537 zemřel. Za jeho působení ve vysoké vojenské funkci, tedy za období 9. 5. – 15. 10. 1537, mu však nebyl vyplacen náležitý žold. Těchto peněz se jménem svým a jménem nezletilých sirotek domáhala Rašínova vdova. Neobvyklé okolnosti tohoto sporu se podle mého názoru staly přímým podnětem k provedení detailní hloubkové kontroly finančního hospodaření podkomořího králové za léta 1531–1537, tedy před jeho odjezdem na uherské bojiště. Celá tato kauza je neobvyklá jednak proto, že Petr Rašín již nebyl mezi živými a nemohl se sám bránit ani předkládat důkazy, jednak proto, že za období 1531–1537 mu bylo samotnou královnou vystaveno listinné absolutorium, tedy výše zmíněná kvitance z 19. května 1537.

Král však peníze na zaplacení dlužného žoldu neměl.²²⁾ Proto přišel panovnické komoře velmi vhod podnět, který pocházel přímo z prostředí královských věnných měst (určitě z Hradce Králové, ale zřejmě i z jiných), že Petr Rašín pravděpodobně

¹⁹⁾ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy XI*, Praha 1897, s. 164; odtud Luděk BŘEZINA, *Mezi králem a stavy. Dolnoloužické zemské fojtsství na prahu novověku (1490–1620)*, Praha 2016, s. 146, v německé verzi této knihy viz TÝŽ, *Der Landvogt der Niederlausitz zwischen Königsmacht und Ständen (1490–1620). Ein Diener zweier Herren?*, Berlin 2017, s. 138.

²⁰⁾ Edice textu této kvitance viz P. VOREL, *Petr Rašín z Rýzmburka*, ediční příloha č. 2.

²¹⁾ Viz níže ediční příloha, odstavec VIII a XII.

²²⁾ Panovnická komora se koncem 30. let 16. století potýkala se systémovou platební neschopností, viz V. PEŠÁK, *Dějiny královské české komory*, s. 160–163. Na finanční problémy panovnické komory právě v té době nedávno v jiném kontextu upozornil Jiří CHMELÁŘ, *Provozní nákla-*

nevyúčtoval všechny příjmy, které od těchto měst vybral v období před svým osudovým odjezdem na uherské bojiště.

Pro objasnění celé situace byla jménem královny Anny zřízena formou textově velmi obsáhlé německy psané instrukce z 6. února 1538 kontrolní komise a zároveň založena nová evidenční kniha, do které se nadále měla zapisovat agenda, týkající se činnosti podkomořího králové.²³⁾ Podle této instrukce²⁴⁾ měla komise provést hloubkovou analýzu všech platebních povinností královských komorních měst vůči královně a v případě zjištění nedostatků navrhnout opatření k jejich odstranění. Členy této komise byli jmenováni za panský stav Jan Popel z Lobkovic a na Biliň, za rytířský stav Píra Kapoun ze Svojkova, a dva služebníci královny: její dveřník Jan Špígl (Hans Spiegel, *Camerturhuettr*) a Jiří z Golče (Jörg von Goltsch).

Účelem komise tedy nebylo jen zjistit výši neoprávněně „zadrželých peněz“, které zemřelý Petr Rašín údajně nepřiznal při finančním vyrovnání v květnu 1537 a měl by je vrátit. Komise měla také ověřit právní stav všech platebních povinností, kterými byla nebo jsou královská věnná města povinna vůči královně. To je hlavním detail z dochované bohaté pramenné základny, na který v rámci této studie zaměřím pozornost.

Právě tato fáze kontrolní činnosti je pro nás zajímavá. Jednotlivá královská města musela totiž dokládat a listinami ze svého městského archivu prokazovat, jaké mají vlastně majetkové výsady a jak v předchozích desetiletích došlo k tomu, že byla zbavena povinnosti odvádět nějaký stálý plat, který byl evidován v účetní dokumentaci panovnické kanceláře někdy v minulosti. Královské úředníky především zajímalo právo svobodného kšaftu, protože z pozůstalostí se dalo získat nejvíc pe-

dy Pražského hradu v roce 1538. *Analýza pramene k dějinám financí v době Ferdinanda I.*, *Historie – Otázky – Problémy* 7, 2015, s. 191–201, zde s. 195–200.

²³⁾ Národní archiv, Česká dvorská kancelář, kniha č. 179 (dále ČDK, kn. 179). Tato obsáhlá kniha v pergamenovém přebalu (nadespaná „*Syben Stett in der Cron Behaim*“) byla zřízena právě v souvislosti s ustavením zmíněné revizní komise. Původně byla uložena v téže archivu ve sbírce rukopisů (jako sign. Rkp 2470); v inventáři archivního fondu je vedena jako „Kopíř královny Anny“ z let 1538–1543. Nejde však o běžný kopíř královniny korespondence či vydávaných listin. Do knihy byly zaznamenávány především kopie textů, týkajících se agendy zmíněné revizní komise z roku 1538. Po této obsáhlé úvodní části následuje už jen agenda ustanovování nových podkomoří králové (vždy k 18. květnu daného roku po smrti předchozího úředníka) Jana Litborského z Chlumu a na Pecce (k 18. květnu 1538) a Volfá z Vřesovic (k 18. květnu 1543). Poslední popsané stránky se týkají převodu panství Trutnov do držby královny v letech 1544–1546. Většina rozsahu knihy (cca 2/3 listů) zůstala nepopsána, a to zřejmě v souvislosti s převodem příslušné agendy přímo pod panovnickou komoru po smrti královny Anny roku 1547. Vnitřnímu členění textu odpovídá stručný „obsah“, který byl průběžně dopisován na přední stranu pergamenového přebalu. Ten tvoří čtyři řádky s nápisy „*Reformatores*“, „1538“, „1546“ a „*Trauttenaw*“.

²⁴⁾ ČDK, kn. 179, fol. 1–7. Plný text této instrukce uvádím jako ediční přílohu této studie.

něz nad fixně stanovené urbaniální povinnosti. Kdo měl v pořádku a přehledně vedený městský archiv, pro toho nebylo těžké žádanou dokumentaci předložit. Kdo se o nějaké „staré papíry a pergameny“ nestaral, musel spoléhat na milost či nemilost královny, resp. na členy revizní komise, kteří v každém z takových případech navrhovali královně, jak by se mělo dále konat.

Revizní komise pracovala poměrně intenzivně od vydání zmíněné instrukce v únoru 1538 do počátku května téhož roku, kdy vypracovala obsáhlou závěrečnou zprávu. Její text zatím neznáme. Do nově zřízené evidenční knihy byl ale proveden relativně podrobný výpis, obsahující rozbor situace v těch případech, kdy komise zjistila podle zadání z instrukce nějaký rozpor.²⁵⁾ Oba tyto prameny (instrukce a výpis ze závěrečné zprávy) poměrně detailně dokládají jednak formy, jakými komunikoval podkomoří králové Petr Rašin s královskými věnnými městy před rokem 1537, jednak obsahují podklady k celkové revizi a upřesnění platebních povinností těchto měst vůči královně.

*

Samotný výpis ze zprávy o výsledcích činnosti kontrolní komise z května 1538 je strukturován do jednotlivých položek, ty jsou však řazeny nesystematicky. Zde uvedená zjištění však můžeme poměrně přesně rozčlenit podle charakteru příslušného peněžního příjmu.

A) Vysvětlení nesrovnalostí, zjištěných ve výši urbaniálních platů, kterými byla královská věnná města povinna v minulosti a které odváděla k roku 1538

Mělník

V případě Mělníka komise zjistila jen jednu nesrovnalost. Ve starší dokumentaci z roku 1507 byla Mělníkem odváděna na Hromnice vyšší částka, a sice 48 kop grošů českých. Ke snížení o 2 kopy 37 grošů českých na výsledných 45 kop 23 grošů českých prý došlo někdy později, když byly některé městské domy přičleněny k zámku, a tím se urbaniální základ snížil. Bližší vysvětlení komise neuvedla, ale v případě Mělníka byla situace specifická v tom, že samotný zámek se od konce středověku nacházel v dlouhodobé zástavě. Město nikoli. Druhotné přičlenění menšího bloku domů (mezi ulicemi Svatováclavskou a Zámeckou) k zastavenému

²⁵⁾ ČDK, kn. 179, fol. 9–15v: „*Extract der Ausrichtung Herrn Jfo[hann] Poppl von Lobkowitz etc., Herrn Copaun von Swoykhaw, Römischer Ku. Mt etc. Rat, Hannsen Spiegls, unnser Allergnedigisten Frauen der Römischen Künigin Camerthierhuettters, unnd Georgen von Göltisch, auf die Instruction, so Inen zu Reformierung hochbelemter unnser gnedigisten Frauen Künigin etc. Siben Stett in Künigreich Beheim gefertigt unnd uberantwurt ist worden, auch wie Sÿ der Stet Einkhomen Herrn Peter Rashins anzaigen vergleichen, wie hernach stet, zuuernemen.*“

zámeckému areálu je dodnes v celkové dispozici zřetelné. Bližší časový údaj o této změně z předkládané dokumentace nevyplyvá. Do předmětného období (1507–1531) však spadá vážný konflikt mezi městem Mělník a zástavními držiteli zámku Bernardem a Janem z Valdštejna z roku 1513, při kterém měšťané nějakou úpravou terénu znemožnili běžný přístup do zámku.²⁶⁾ Odkoupení několika domů a jejich připojení k zámeckému areálu někdy krátce poté mohlo být reakcí na tuto situaci.²⁷⁾

Dvůr Králové

Město Dvůr Králové dříve plativalo svatojiřský a svatohavelský úrok ročně ve výši 25 kop grošů českých. V roce 1538 to bylo o kopu ročně méně; město odvádělo dva úroky po dvanácti kopách, ročně tedy jen 24 kop. Ke snížení o jednu kopu došlo v roce 1509, kdy si Jindřich Berka z Dubé²⁸⁾ zřídil u města mlýn. Stalo se tak na základě privilegia krále Vladislava Jagellonského, který mu z tohoto mlýna odpustil feudální rentu.²⁹⁾ Tím byl o jednu kopu grošů českých snížen celkový stálý plat, odváděný ročně z města. Komisaři ověřili tuto informaci, ale zjistili, že roční úrok z toho mlýna, který král v roce 1509 městu odpustil, byl jen 32 grošů českých. Město si tedy svou platební povinnost neoprávněně snížilo navíc o 28 grošů českých ročně. Tak vznikl od roku 1509 dluh o celkové výši 13 kop 32 grošů českých (tj. $29 \times 28 \text{ grošů} = 812 \text{ grošů} = 13 \text{ kop } 32 \text{ grošů}$).

²⁶⁾ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Královské českého XV*, Praha 1927, s. 61.

²⁷⁾ Tuto interpretaci jsem neměl možnost ověřit ve stavebně-historickém průzkumu zámku Mělník. Vycházím jen z jisté anomálie v aktuálním půdorysu mělnického zámeckého areálu, kterou by právě připojení několika městských domů k zámku počátkem 16. století mohlo vysvětlit. V nejnovější historické literatuře toto období vývoje mělnického zámku zahrnuto není, viz František MUSIL, *Hrady ve věnných městech*, in: E. Semotanová – J. Žemlička a kol., *Věnná města*, s. 139–156, zde s. 153–154.

²⁸⁾ V textu je Jindřich Berka z Dubé uváděn jako zemský sudí. Tuto funkci zastával v letech 1534–1541. Zmíněná titulatura se tedy zjevně týká doby, kdy je psána zpráva revizní komise (1538), nikoli doby, kdy došlo k oné změně (1509).

²⁹⁾ Originál této listiny již nemáme k dispozici, ale její text se zachoval v soudobém opisu v Trutnovských deskách manských (vydán v edici v Archivu českém XV, s. 425). Regest viz J. ČE-LAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH (edd.), *Privilegia*, č. 609, s. 1084–1085. V listině z roku 1509 užívá Jindřich Berka z Dubé domicil „v Žirči“. Mlýn u města Dvora Králové mu byl králem postoupen formou dědičného manství. Feudální renta, kterou si podle listiny z roku 1509 mohli Dvorskí odečíst, je výslovně uvedena jako „kopa grošů míšeňských“, tj. 30 grošů českých. Vedle mlýna odváděl Jindřich Berka ještě roční plat dva groše české ze zahrady, kterou k tomu mlýnu přikoupil. Výpočet komisařů byl tedy správný, neboť společně z mlýna a ze zahrady se odváděl roční úrok jen ve výši 32 grošů českých.

Chrudim

Chrudim kdysi dávno plativala úrok na sv. Martina a na Hromnice dohromady o 10 kop grošů vyšší. To se změnilo v roce 1449³⁰⁾ na příkaz královny Johanky. Z těch deseti kop, o které se ročně odvádí méně, mají Chrudimští financovat provoz špitálu.

Polička

Město Polička odvádí jednorázově urbaniální plat ve výši 40 kop grošů českých na hromniční termín (2. února). V minulosti ale platilo stejnou částku i na termín svatomartinský. Tuto nesrovnalost obhájovali Poličtí listem krále Vladislava Jagellonského z roku 1511, kterým jim byl (kvůli škodám, které město tehdy utrpělo) odpuštěn celý svatomartinský úrok ve výši 40 kop grošů po následujících 20 let. Tento čas už ale v roce 1531 vypršel, takže od té doby měla Polička platit i svatomartinský úrok. To však měšťané nečinili a nemají na období po roce 1531 žádné kvitance. Poličská městská rada argumentovala tím, že v roce 1532 sám podkomoří Rašín město na další tři roky od této platby osvobodil. O odpuštění těchto dalších 120 kop (3 roky po 40 kopách) však podkomoří rozhodl o své vlastní vůli, bez souhlasu královny. Je třeba tedy rozhodnout, zda i tyto peníze započítat jako dlužnou sumu. Komisaři se přimlouvají za to, aby byl Rašínův postup schválen a i do budoucna akceptován. Město Polička je velmi chudé a nemá smysl po něm tyto platby vymáhat; bylo by to zbytečné. Návrh komisařů byl zřejmě akceptován, protože v rozpisu platebních povinností, který z celého revizního procesu roku 1538 vzešel, zůstala Poličce jen povinnost odvádět 40 kop grošů českých na hromniční termín.

B) Pravidelně placené peníze, které královská věnná města řádně odvedla, ale které u sebe stále zadržuje podkomoří Petr Rašín a dosud je nevyúčtoval

Do této položky patří dvě skupiny pravidelných plateb:

a) „Lotovní peníze“, což byla menší částka, určená původně na vydržování královna dvora. Tyto peníze k sobě Petr Rašín pravidelně přijímal, ale od roku 1531 je nevyúčtoval. Tato položka vůbec nebyla obsažena ve výše uvedené kvitanci z května 1537. Od roku 1531 se tedy u pana podkomořího měly celkem nastřádat na „lotovních penězích“ nevyúčtované 342 kopy 8 grošů českých.

b) Náklady na činnost úřadu podkomořího králové. Ty si Petr Rašín v roce 1537 odečetl z vybraných peněz jako nákladovou položku. Ročně náleží samotnému

³⁰⁾ V textu je zjevně chybná datace (...auf der Vierczehen hundert und Neunundvierzigist Jar...“), neboť v roce 1449 ještě Johanka královnou českou nebyla. Správně mělo být 1459. Jde o listinu z 12. května 1459, kterou v edici zpřístupnil už František DVORSKÝ (ed.), *Staré písemné památky žen a dcer českých*, Praha 1869, č. 43, s. 50–52.

podkomořímu 62 (63) kop za obnovování městských rad, kterého se na místě královny osobně účastní, dále náleží ročně plat hofrychtěři 12 kop a komornímu písaři 4 kopy.³¹⁾ Rašín si i tyto položky vykazoval jako náklady na činnost svého úřadu, ale nemohl je vyúčtovat, protože je nikomu nevyplácel a nechával si je sám. Nevyradil žádného hofrychtěře ani komorního písaře a potřebné činnosti zajišťoval pomocí svého vlastního úřednického aparátu z panství Stará. Komise v tomto případě jen poukázala na skutečnost, že náklady na hofrychtěře a písaře (od roku 1531 celkem 16 kop ročně) nebyly ze strany Petra Rašína účetně doloženy, ale ne navrhla v této věci žádný konkrétní postup.

C) Poplatky za škody, odúmrti a konfiskáty, které k sobě podkomoří Petr Rašín pravidelně přijímal, ale které královně nevyúčtoval

Nejvýznamnější byla zřejmě událost z roku 1537, kdy Rašín v Hradci Králové urovnával složité spory, které vznikly mezi některými lidmi a městem. Výpis nespecifikuje detaily těchto rozepří, ale zřejmě souvisely i s novým personálním obsazením městské rady. Nově jmenovaná městská rada tehdy uctila Rašínovy zásluhy velkorysým darem ve výši 200 kop grošů a jedním koněm. Za podobný zásah do sporů mezi členy městské rady inkasoval Petr Rašín ve Dvoře Králové v témže roce 1537 částku 100 kop grošů.

Z Hradce Králové však komisařům přišel rozsáhlejší seznam Rašínových pochybení. Ve výpisu jsou některé kauzy naznačeny jen stručně a podstata není jasná. Komisaři podrobněji rozepsali jen tři případy, které sami považovali za důležité:

Krejčí jménem Šidl (jednou psáno „*gsidl*“, podruhé „*Stidl*“) měl hospodyní řečnou Johanka. Ta byla označena za čarodějnici a upálena („...*ist ein zaubrin gewesst unnd verprenndt worden*...“). Tato neobvyklá informace není nijak blíže vysvětlena, byť se jedná pro tuto dobu v Čechách o poměrně výjimečný jev. Komisaře však nezajímalo samotný problém čarodějnictví, ale majetkové záležitosti. Po upálení čarodějnice Johance zůstal v Hradci Králové majetek v hodnotě nikoli zanedbatelné (50 kop grošů míšeňských). Tento majetek Petr Rašín jménem královny, ale bez jejího souhlasu, postoupil Janu Pleskačovi.

³¹⁾ Tyto platby podkomořímu králové byly nepochybně již staršího data. Máme to doloženo v případě Mělníka, kde spory o výši těchto plateb, probíhající mezi podkomořím králové Vilémem Dubánkem z Duban a městem Mělník, vyřešila královna Johanka roku 1467 stanovením přesné částky, tj. pro podkomořího 10 kop grošů, jeho hofrychtěři 2 kopy a písaři 1 kopu. V případě Dvora Králové je výše poplatku podkomořímu za obnovování městské rady upřesněna na 5 kop grošů českých listinou krále Vladislava Jagellonského z roku 1477, u Jaroměře roku 1476 6 kop. Viz J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH (edd.), *Privilegia*, č. 291, s. 503–504, č. 377 na s. 637–638 a č. 379 na s. 640–641. Stejně částky jsou pro Mělník i Dvůr Králové doloženy i k roku 1538 (viz tabulka v závěru této studie).

Bernášek Kovář („*Bernashekh messershmid*“) žil v Hradci Králové ve špitálu. Před svou smrtí k sobě nechal povolat dva radní a písaře k sepsání kšaftu. V něm odkázal velké částky peněz a další věci jiným osobám než pokrevním příbuzným. Nebylo to málo: Vavřinec Pivovarník („*Laurenntz Bierprower*“), který se o něj v nemoci staral, měl zdědit domek a 20 kop grošů, Augustin Fišer 30 kop grošů, Vítu Primasovi měl připadnout jeho kožich a zbroj. Co z pozůstalosti ještě zůstane, mělo být převedeno na chudé do špitálu. Petr Rašín platnost toho kšaftu potvrdil a schválil vykonání, i když mělo jít o odúmrtí a tento majetek měl připadnout královně.

Jiří Rozum („... *Geörg Roczum*...“) se svou manželkou Markétou („...*Margretha Roczumkhin*...“) žili v neshodě. Proto Jiří ještě za svého života všechen majetek, který však získal jako manželčino věno, převedl na svého bratra. Když Jiří zemřel, Markéta vznesla na tento majetek nárok. Odvolávala se kvůli tomu i k radním do Prahy, kam se z Hradce dovolává, i ke komornímu soudu,³²⁾ ale marně.

Z jiných měst podobných případů mnoho nebylo, resp. jen po jednom z Vysokého Mýta, Poličky a Chrudimi.

Ve Vysokém Mýtě se jednalo o Vaňka Sladovníka, který zavraždil radního Jana Kuklu, a pak utekl. Jeho majetek ve výši 10 kop získal Václav Stříbrný, ačkoli na ten majetek měla nárok i manželka toho vraha.

V Poličce nějaký Pavel Langvencl do krve zmlátil radního jménem Jan Řebcův. Aby se ta záležitost mohla vyšetřit, nechal Petr Rašín Langvencla zajmout a dopravit do vězení na svém zámku Stará (tj. Staré Hrady). Langvencl ale vůbec potrestán nebyl, protože jeho otec dal Rašínovi funt šafránu a vědro uherského vína, to vše v ceně 50 zlatých rýnských.

V Chrudimi se vyšetřoval případ Markéty Hynkové, která údajně k smrti utýrala bližší neuvedenou ženu. Petr Rašín ten případ vyšetřoval, Markétu propustil, ale zabavil její majetek v hodnotě 72 kop grošů míšeňských, což chrudimští radní dokládali jeho písemnou kvitancí.

D) Revize městských privilegií, jejímž účelem bylo zjistit, zda si některá věnná města nepřivlastňují na úkor královny nějaké další příjmy navíc nad rámec městských privilegií

Komise ohledala městská privilegia a zvláště ji zajímalo právo svobodného kšaftu, neboť z případných odúmrtí mohly královně vznikat nároky na vysoké částky. Komise však v případě všech měst jen potvrdila platnost těchto práv, užívaných na základě listin, vydaných předchozími českými králi.

³²⁾ „... *nachmaln hat Sÿ für den Rat zu Prag appelliert, die der von Grätz spruch be krefftigt, nachmaln hat Sÿ verrier für das Cammergericht zu Prag appelliret, aber nicht erhalttn...*“, ČDK, kn. 179, fol. 14v.

V případě Mělníka se jedná o listinu krále Jiřího z Poděbrad,³³⁾ u Dvora Králové³⁴⁾ a Jaroměře³⁵⁾ jde o listiny krále Vladislava Jagellonského.

V případě Hradce Králové, který předložil více městských privilegií,³⁶⁾ dospěla komise k tomuto závěru: Město má privilegium již od krále Karla IV., kterým je uděleno právo svobodného kšaftu. To se však nevztahuje na případy, kdy někdo zemře bez pokrevních příbuzných. Mají také privilegium krále Albrechta Habsburského, podle kterého mohou trestat hrdelní zločiny v případě znásilnění, falšování listin a mincí a za vraždu. Také mají právo vybírat pokuty za falešné váhy a míry, vynášení tajných informací z jednání městské rady a další práva, která jsou stejná jako v případě Prahy.

Vysokomýtská předložila privilegium krále Zikmunda Lucemburského;³⁷⁾ od městského soudu se odvolávají do Prahy. V případě Chrudimi³⁸⁾ a Poličky je zřetelné, že nejstručnější. Komisaři zřejmě neshledali žádný problém. Ve výpisu není uveden žádný odkaz na konkrétní privilegia, jen zmínka o Praze jako o odvolací instanci.

³³⁾ Originál této listiny dnes není k dispozici, pouze mladší výpisy, viz J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH (edd.), *Privilegia*, č. 315, s. 544–545.

³⁴⁾ Tamtéž, č. 374, s. 634–636. Listina krále Vladislava Jagellonského z 24. února 1476 potvrzující měšťanům Dvora Králové nad Labem svobodné nakládání s majetkem. Originál není dochován, text známe z konfirmace z roku 1479. V následné listině z 22. března 1509 král Vladislav potvrdil městu Dvora Králové starší právo (z doby Václava IV.), že město nemá být panovníkem odcizováno z panovnického majetku. Zároveň král Vladislav potvrdil, že městu byla už Václavem IV. přesně stanovena výše ročního poplatku do královské komory (částka není uvedena), více nad tuto povinnost nemají být obtěžováni ani králem, ani královnou. Viz tamtéž, č. 606, s. 1079–1081.

³⁵⁾ Listina z 22. prosince 1476, ve které Vladislav Jagellonský upřesňuje platbu do komory ve výši 40 kop grošů pražských ročně na dva termíny (sv. Jiří a sv. Havel), tamtéž č. 377, s. 637–638. Text známe jen z opisu z 18. století v městské knize, autenticitu nelze ověřit. Jaroměř skutečně odváděla částku 40 kop grošů českých, ale v každém z uvedených dvou termínů. Též viz Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Panovnické listiny vydané v letech 1420–1526 královskému (věnnému) městu Jaroměři*, in: Marie Bláhová – Mlada Holá – Klára Woitschová (edd.), *Panovnické reprezentace v písemné kultuře středověku. Sborník prací k životnímu jubileu profesora Ivana Hlaváčka*, Praha 2021, s. 356–374 a Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Královské věnné město Jaroměř a jeho panství v době předbělohorské (historickogeografické aspekty problematiky)*, Historická geografie 45, 2019, s. 239–261.

³⁶⁾ Konfirmace krále Vladislava Jagellonského z 25. května 1472 tamtéž, č. 333, s. 574–576.

³⁷⁾ Vysoké Mýto mělo k dispozici konfirmaci starších privilegií, vydanou králem Vladislavem Jagellonským 19. října 1471 (originál se dochoval v městském archivu), viz J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIEDRICH (edd.), *Privilegia*, č. 319, s. 549–550. Přesto při revizi rozsahu svých práv výslovně předkládali starší listinu krále Zikmunda Lucemburského, která zřejmě upřesňovala rozsah práv, souvisejících se svobodným odkazováním majetku.

³⁸⁾ Konfirmace starších tamtéž, č. 338, s. 588–589.

Výsledkem šetření byl hlavně závěr, že se odúmrtní privilegia královských věnných měst nevztahují na případy, kdy někdo zemře bez přímých potomků a jiných pokrevních příbuzných. V takovém případě by podle názorů komisařů měla podle interpretace uvedených listin pozůstalost připadnout královně. Na příkladu královéhradeckého Bernáška Kováře, který zemřel ve špitále bez jakýchkoli příbuzných a poměrně velká pozůstalost byla na základě jeho kšaftu rozdělena mezi místní měšťany (viz výše), komise dokládá, že Petr Rašín postupoval chybně, když takový kšaft akceptoval, čímž majetkové zájmy královny poškodil.³⁹⁾

Druhým hlavním závěrem bylo stanovení částky, kterou mělo sedm královských věnných měst nadále každý rok odvádět královně Anně. Ta byla přesně určena každému městu a sumárně vyčíslena na 937 kop 57 bílých grošů,⁴⁰⁾ což v přepočtu na rakouskou měnu činilo 2188 zlatých rýnských a 33 krejcarů (viz níže tabulka v příloze).⁴¹⁾

Vedle této hlavní urbaniální sumy měla královská věnná města odvádět ještě čtyři méně významné částky: každoroční poplatky podkomořímu královi za jeho práci při obnovování městských rad (62 kop grošů českých), tzv. „Lotgelt“ (v češtině „lotovné“), což byla částka původně určená na vydržování královnina dvora ve výši 42 kop 46 grošů českých (bílých), ročně 12 kop grošů českých na vydržování hofrychtěře, ročně 4 kopy grošů českých na vydržování kancelářského komorního písaře.

Z těchto peněz tedy měl samotný podkomoří královi k sobě přijímat celkem 78 kop grošů českých: 62 kop pro sebe a 16 kop na vydržování dvou úředníků, hofrychtěře a komorního písaře. Souhrnně tak měla královská věnná města platit ročně 1058 kop 43 grošů českých, přepočteno na rakouskou měnu 2472 zlatých rýnských 40 krejcarů a 1 ½ denáru.⁴²⁾

³⁹⁾ Peníze, které zemřelý podkomoří údajně nevyúčtoval vůbec nebo vyúčtoval nedostatečně, komise sečetla a dospěla k celkové sumě 3165 zlatých 18 krejcarů 2 denáry české. Nenašel jsem však žádné doklady, že by tato platba byla vymáhána na Rašínově vdově a jeho nezletilých synech. Zřejmě šlo o částku řádově se blížící výši žoldu, který král Ferdinand I. dlužil zemřelému Rašínovi za pět měsíců a šest dní služby zemského maršálka. Tím se pasiva a aktiva kompenzovala.

⁴⁰⁾ To byl stálý „urbaniální“ plat, odváděný jako celek příslušným městem jako právnickou osobou. Jak byly urbaniální povinnosti rozděleny na držitele dílčích nemovitostí, to komisi ani královně nezajímalo, nicméně z kontextu je jasné, že takové interní rozdělení platebních povinností mělo každé město k dispozici. To je zjevné na případě města Mělník, které mohlo prokázat, jakým způsobem se odprodej několika městských domů do rukou zástavního držitele zámku někdy počátkem 16. století projevil na snížení celkové urbaniální částky, odváděné panovníkovi.

⁴¹⁾ V této době byla kopa grošů českých aktuálně přepočítávána na rakouskou měnu jako 2 zlaté rýnské a 5 krejcarů (tj. 125 krejcarů). Stálý přepočtový poměr 1 kopa grošů českých = 2 zlaté rýnské a 20 krejcarů (tj. 140 krejcarů) byl fixován až po roce 1547. Blíže k tomu viz Petr VOREL, *Měnová politika Ferdinanda I. v Čechách a ukončení ražby pražských grošů*, Český časopis historický 100, 2002, s. 265–292.

⁴²⁾ ČDK, kn. 179, fol. 17.

Namísto zemřelého Petra Rašína z Rýzmburka byl k 18. květnu 1538 do funkce podkomořího králové jmenován Jan Litborský z Chlumu a na Pecce, tehdejší purkrabí Hradeckého kraje.⁴³⁾ V souvislosti s touto změnou byl pak sestaven nový přehled stálých platebních povinností sedmi královských věnných měst, vzešlý z činnosti výše zmíněné komise, kterým se měl nově jmenovaný podkomoří králové nadále řídit. Přesný přehled toho, kolik připadalo na každé z oněch sedmi měst a kdy se jaké peníze mají odvádět, je pak připojen v dodatečném rozpisu takto:⁴⁴⁾

	Mělník	Dvůr Králové	Jaroměř	Hradec Králové	Vysoké Mýto	Polička	Chrudim	celkem
A) Stálý urbaniální plat královně								
na Hromnice (2. února)	45 K 23 g	–	–	300 K	100 K	40 K	144 K	629 K 23 g
na sv. Jiří (23. dubna)	45 K 17 g	12 K	40 K	–	–	–	–	97 K 17 g
na sv. Havla (16. října)	45 K 17 g	12 K	40 K	–	–	–	–	97 K 17 g
na sv. Martina (11. listopadu)	–	14 K	–	56 K	–	–	44 K	114 K
celkem A	135 K 57 g	38 K	80 K	356 K	100 K	40 K	188 K	937 K 57 g
B) Jiné platby								
podkomořímu za obnovení městské rady	10 K	5 K	5 K	10 K	10 K	10 K	12 K	62 K
lotovní peníze	3 K	50 g	–	20 K	7 K	2 K	9 K 36 g	42 K 46 g (sic!) ⁴⁵⁾
na plat hofrychtěře	2	–	1	3	2	2	2	12 K
na plat písaře komorního	1	–	–	1	1	–	1	4 K
celkem B	16 K	5 K 50 g	6 K	34 K	20 K	14 K	24 K 36 g	120 K 46 g
souhrnem A + B								1058 K 43 g

⁴³⁾ Tamtéž, fol. 22–24 (jmenovací dekret královny Anny) a fol. 24v–25v (Jan Litborský funkci přijímá).

⁴⁴⁾ Tamtéž, fol. 26–33v.

⁴⁵⁾ Správný součet by měl být 42 kop 26 grošů českých.

Právě výsledek práce této komise z roku 1538 se stal novým výchozím bodem jak ve vztahu královských věnných měst vůči královně (šlo jen o odvod roční pevně stanovené peněžní částky), tak i v začlenění úřadu podkomořího králové do stálé struktury dvorských hodnostářů. Od roku 1538 už nebyli do funkce podkomořího králové jmenováni primárně vojenští velitelé, ale šlechtici s úřednickou zkušeností, pro které to byl nižší stupeň jejich předpokládaného kariérního růstu, a to nejčastěji do funkce nejvyššího písaře, která byla v zemské vládě vyčleněna rytířskému stavu.⁴⁶⁾

Podkomoří králové pak nadále plnil své úřednické povinnosti ve vztahu ke královským věnným městům (pravidelný výběr peněžních plateb, jmenování městských rad a zastupování ve věcech soudních) bez ohledu na to, zda nějaká královna či královna-vdova vůbec žila. To je zřejmé jak z období bezprostředně po smrti královny Anny Jagellonské (po roce 1547), tak z doby vlády Rudolfa II., který si na Pražský hrad žádnou manželku nepřivedl.

Myslím, že můžeme odmítnout dříve vyslovenou hypotézu, že funkce podkomořího králové se formovala jako stálý úřad až někdy počátkem 17. století.⁴⁷⁾

Nikoli, ta změna nastala už v polovině 16. století, neboť kontinuitu podkomořích králové můžeme rekonstruovat od roku 1523 bez významnějších mezer po celé předbělohorské období. Na závěr této studie si proto dovoluji připojit dvě souhrnné tabulky.

V první je dokumentována časová návaznost mezi středověkým a raně novověkým úřadem podkomořího králové včetně přesných denních dat jmenovacích dekretů, které dřívější historiografii nebyly známy. Druhá obsahuje kontinuální přehled držitelů úřadu podkomořího králové od roku 1523 do třicetileté války.⁴⁸⁾

⁴⁶⁾ Josef JANÁČEK, *České dějiny – Doba předbělohorská I/2*, Praha 1984, s. 337–338, příloha 1: Hlavní zemské úřady v Čechách v l. 1526–1547.

⁴⁷⁾ Marek ĐURČANSKÝ, *Agenda podkomořího věnných měst a podkomořího královských měst ve vzájemném porovnání. Několik poznámek k praxi za třicetileté války*, in: J. Kilián (ed.), *Věnná města*, s. 32–36, zde s. 32.

⁴⁸⁾ Základem tohoto seznamu je soupis, který publikoval již František PALACKÝ, *Přehled současných nejvyšších důstojníků a úředníků zemských i dvorských v království Českém, od nejstarších časův až do nynějška*, Praha 1832. Palackého údaje bylo možné postupně upřesňovat. Aktuální známou verzi tohoto přehledu nedávno publikovala též J. VOJTÍŠKOVÁ, *Role věnných měst v habsburské monarchii*, tab. č. 3 „Přehled podkomořích královen v době předbělohorské“ na s. 270–271. Výsledek je v podstatě identický s touto tabulkou, nicméně ponechal jsem ji i jako přílohu ke svému textu, aby byla zřetelnější celková návaznost jednotlivých podkomořích králové v průběhu 16. století.

Tab. 1: Obsazení funkce podkomořího králové v Čechách v letech 1460–1547

česká královna	podkomoří králové	funkční období	poznámka
Johanka z Rožmitálu († 1475)	Vilém Dubánek z Duban a na Čivčích († 1468)	1460–1468	
	Aleš Berka z Dubé a na Kuřívodech	1468–1475	
1475–1523 úřad dlouhodobě neobsazen (agendu vede královský podkomoří)			
Marie Habsburská (odchod do Nizozemí 1531)	Petr Rašín z Rýzmburka a na Staré † 9. 10. 1537 (jmenován polním maršálkem českého zemského vojska 9. 5. 1537)	1523–1531 (jmenovací dekret 17. března 1523)	vyúčtování 1531
Anna Jagellonská († 1547)		1531–1537	vyúčtování 19. 5. 1537
	úřad dočasně neobsazen	9. říjen 1537 až 18. květen 1538	
	Jan Litborský z Chlumu a na Pecce († 11. 9. 1542)	18. května 1538 až do smrti 11. září 1542	jmenovací dekret 18. 5. 1538
	úřad dočasně neobsazen	11. září 1542 až 18. květen 1542	ve správě synů zemřelého Jana Litborského z Chlumu
	Volf z Vřesovic a na Teplicích	18. května 1543 až do smrti královny Anny († 1547)	jmenovací dekret 18. 5. 1543

Tab. 2: Obsazení funkce podkomořího králové v Čechách v letech 1523–1620

období	podkomoří králové	datum úmrtí a zastávané úřady (symbol ↑ značí funkční postup)
1523–1537	Petr Rašín z Rýzmburka a na Staré	† 15. 10. 1537
1538–1542	Jan Litborský z Chlumu a na Pecce	† 11. 9. 1542, souběžně purkrabí Hradeckého kraje
1543–1547	Volf z Vřesovic a na Teplicích	↑ nejvyšší písař 1547–1569; od 1550 prezident dvorské komory
1548–1551	Adam Řepický ze Sudoměře a na Řepici	† 1551
1552–1569	Oldřich Dubanský z Duban a na Liběšicích	↑ nejvyšší písař 1570–1571
1570–1575	Michal Španovský z Lisova a na Pacově	↑ nejvyšší písař 1576–1597
1576–1594	Humprecht Černín z Chudenic	též hejtman hradu pražského; ↑ královský podkomoří 1594–1601
1594–1603	Hertvík Zejdlíc z Šenfeldu a na Chocni	† 20. 1. 1603
1603–1604	Štěpán Jiří ze Šternberka a na Postoloprtech	
1604–1615	Adam starší z Valdštejna a na Žehušicích	† 26. 2. 1615
1615–1618	úřad podkomořího králové neobsazen	výkonem pověřen hofrychtář Jan Albert z Tejnice
1618	Kryštof Vratislav z Mitrovic a na Březině	
1619–1620	Jindřich Otta z Losu a na Komárově	též purkrabí karlštejnský

EDIČNÍ PŘÍLOHA: ^{a)}

Praha, 6. února 1538. Instrukce královny Anny Jagellonské, kterou ustavuje kontrolní komisi ve složení: Jan Popel z Lobkovic a na Bilině, Píram Kapoun ze Svojkova, Jan Špígl a Jiří z Golče. Jejich úkolem je provést kontrolu příjmů a výdajů, které vyúčtoval zemřelý podkomoří králové Petr Rašín z Rýzmburka a na Staré se zvláštním zřetelem na položky, které do svého vyúčtování vůbec neuvedl, dále ověřit privilegia sedmi královských věnných měst ve vztahu k potenciálním příjmům královské komory a jasně specifikovat, jaké pravidelné příjmy od těchto měst královně náleží. Úřední opis textu instrukce, uvedený na počátku nově založeného kopiáře, ve kterém se nadále evidovala agenda královny Anny Jagellonské ve vztahu k podkomořímu králové. Národní archiv, fond Česká dvorská komora, kniha č. 179, fol. 1–7.

^{a)} Text instrukce je členěn do odstavců, ve kterých jsou specifikovány konkrétní úkoly, které má kontrolní komise provést a vypracovat k nim písemné stanovisko. V připojené edici jsem jednotlivé odstavce očísloval římskými písmeny, aby bylo možné se na ně snáze odkazovat v analytické části této studie. Pro edici německého textu jsem v zájmu zachování jazykových specifik použil transliteraci.

Anna, von gots genaden Römische, zu hungern unnd Beheim etc. kunigin, Erczherczogin zu Osterreich, Herczogin zu Burgund, Marggrauin zu Merhern, etc.

Instruction was die Wolgebornen Gestrenngen Ernuesten und Lieben getrewen Hans Popl von Lobkowitz auf Bilina, Píram Capawn von Swaýkhaw, unnser Frundtlichen hercznlieben herrn und Gemahls, deß Römischn, hungerischn und Behemischn Kunigs etc. Rätte, hanns Spiegl, unser Camerthurhuetter, und Jorg von Goltsch, so wir mit Vorwissen desselben unnser hercznlieben herrn unnd Gemahls verordent unnd abgefertigt unnser Siben Stett in der Cron Beheim, Nemlichn Gracz, Chrudim, Hohen Mauth, Mellnickh, Germier, Hof und Policzkha zubereitten in denselbn von unnsern wegen hanndlen und mit Allem schuldigm unnd trewen Vleiß außrichtn sollen.

I.

Erstlich wann bemelte unnser gesannndt in beruerter unnserer Siben Stet aine Khomen sollen, ßy Iren Kunigelichn Credenntz Brieff so wie Innen an jede Stat in sonnderhait gefertigt den Burgermaistern und Rätin oder schopfn derselben Stat uber antwurtin, Inen darneben unnser gnad und Als guete anczaiigen mit verrer meldung, nachdem Unns von der Zeit Als beruerre Siben Stet in uns[er]n gwaldt khomen unnd dieselben unns Als Irer Reggverennndt Frawen huldigung gethan weder durch weilennndt Unnsern Unnder Camerer Petr[us] Ratshin noch Sý nie khain glaubwirdigen shein, der Urbar Zinß unnd Diennsten dergleichen annderer Nuczungen, so Uns Recht

lich zuesteen furbracht worden. Allain was der gedacht unnser Unnder Camerer Unns Vermug seiner Aignen Register verraidt, habn wir fur guet Angesehen der Rechten Urbar und Zinnß Register, Auch Anndrer sachen, laut dise Irer Instruction Unnser notdurfft nach Aigentlich Erkhundigung Zuhalttn deß gnedigistn Versehens Sÿ Als die getrewen Unnderthannen werdñ, denselben Unnserm Namen Angelanngt bey Iren Aidt und Phlichten nichts verschweigen.

II.

Und wann solher fürtrag beschehe, mügen die gesandtn Begern das Innen derselben Stat Urbarbuch und Register furtragen unnd Alsdann vleißig Acht haben, durch welhe Obrigkhaidt Innen dieselben Urbar Zinnß erstlichn Aufgelegt Welher gestalt Sy Auch daruber Priuilegiert und ob die Suma so Unnser Unnder Camerer Unns Von jeder Stat bisher verraidt Sich gegen demselben Urbar Registern Vergleiche.

III.

Wo aber beruetter Stat Aine oder mer Khain shein od[er] gnuegstame schriftliche Urkhund oder Urbar Auflegn mochten Sÿ zufragen mit Was grundt sÿ beweïßen mügen das Sÿ Unns nit mer Als Unns gereicht Worden Zugeben schuldig gewesen sein.

IV.

Es sollen auch furnemlich Uns[er]e gesandtn Sich gelegenhait Ieder Stat handlung Und Vermugens Erlernnen Wo derselbe Statt aine Ursachen fürwendet sÿ hietten nie khain ordenlich Urbarbuch gehabt sonnder den Zinß nach Alter gewonhait oder Außweïßung ir[er] Statbuecher gereicht damit wir Alsdan darauf unnser unnd derselben Stat notdurfft pester gelegenhait nach Verrer beratten mügen.

V.

Dieweil Unns auch offt bemelter Unnser Unnder Camerer Petter Ratshin in seinen gethannnen Raittungen von dreien Stetten, Nemlichn Hoff, Policzkha Unnd Geramiers allain Ploße Abshrifftñ der Begnadungen son denselben Von Wegen Irres Verderbens darein sÿ durch Prunß gedihñ durch uns[er]e Voruedern Regirenndte Kunig Und Kunigin von Beheim gegeben sollen sein, furgepracht und solhen Abczug in seiner beschlußraitung Eingelegt erfordert die Notdurfft das Unnsere gesandtn beÿ bemelten Stettñ Solhe Brieffliche Urkhundtn aigentlichn besichten ob denselben glaubn Zu geben oder sich solhe Freihaitñ Vorlanngst Vor Jart. Es het auch denselben Unnsern Und[er]thannen sonnderlich gepurt das Sÿ Unns in Eingannn Unnsrer Regierung dise unnd Anndere gnadbrieff unnd Priuilegien furgepracht und ferrer umb Canformacionen derselben Angelanngt, DarInn Wir Unns nach gelegenhait Irer Priuilegien gegen Inen Zuhaltten gewißt, So es aber nit beschehen, Sollen Unnsere gesandtn dieselbn yetz Zusehen Begern Unnd von Yeder ain glaub wirdige Abshrifft nemen. Daraus Wir

Unns nachmaln Aigentlichn Erkhunden mugen ob solcher Abzug Pillichn besehen dann Wo beruerte Statt Sich angeczaigter Freihaitten, Über die Zeit gebraucht hatten, Wären Sÿ Unns den Überschuß Zuerstatn und Wellen Unns desselben nit begeben.

VI.

Unnd Als sonnderlichen Unns[er] Unnder Camerer Pett[er] Ratshin in Eingannng seiner Ambtz Und dernach Uns schrifftlich Unnd mundtlich anczaigen lassen, wie Unns[er] Stat Policzkha in fünfczehenhundert Aindliffin Jar durch Weilannndt Unnserm lieben herrn Unnd Vattern Khunig Ladislaen loblichster gadachtnuß der Zinß Auf Zwainczig Jar befreidt Worden, Alßo das Sÿ biß auf dar funffczehenhundert ainunddreißigist Jar nichts geben Aber Vom ainunddreißigistn Jar anzuraitten sollen Sÿ Unns hinfuran Jarlichn Achczig shockh groshen Zuczinsen schuldig sein die weil dann bemelter Ratshin in seiner beschluß Raittung eingestellt Unnd Vermeldt Wie Wir beruerte Stat Policzkha Über die Zwainczig Jar noch drey Jar befreidt sollen haben. Wir aber Umb solhe bewilligung nichts Wissen, Unnd Inen derhalben khain Verschreibung geferttigt. Über das aller unns Auch beruertter Unnser Unnder Camerer Von Wegen derselben Stat Policzkha Vom funff, Sechs Und Siebenunddreißigistn Jar Jeder Jars nit mer Als vierczig shock groshen Verraidt Sollen beruerte Unnsere gesannndt die Priuilegium daselbst wol ersehn, Und gleicherweiß daruon Ain Abschrift nemen, dweil wir Auch von den Begnadungen der dreier Jar kain Wissen tragen. Unnd sÿ derhalben nichts zuczaiagen haben wolle sich gepurn das Sÿ Unns den Zinß Vom zwaÿ dreÿ Vierunddreißigistn Jar Jeder Jars Achczig schockh groshn Entrichten, Unnd den Abgang des Fünff Sechs Unnd Sibenunddreißigistn Jars, nemlichn jedes Jars Viertzig schockh groshn Erstattn.

VII.

Unnd nachdem Wir Bisher dem Unnder Camerer ainen hoffrichter und darzue ainen Camerschreiber Besoldt is, sich zuerfragen was ir Offici inhalt, ob wie derseben nit Empern oder sÿ zwen allain aus den Accidentalien ir[er] Ambter an uns[er]darthuen Underhalten Und solher Uncostn erspart werden mocht. Sonderlich Achten Wir fur pillich, das Ain jeder Under Camerer von seiner Erlichn Besoldung, so Er Von Unns hat, Ainen Camerschreiber dweil er Im Am maisten sein dienst verricht.

VIII.

Wetter sollen Unnsere gesannndt in Allen Sibn Stettn sich Von den Eltistn derselben beileuffig Erlernnen Was Ainem jedem unserm Und[er]Camerer in demselben seinem Diennst beÿ Inen zuerricht Zuesteet, Unnd was ordnung bisher mit besetzung des Rats gehalten worden Über Was Zeit, Unnd Wie oft, dergleichen ob Unser Unnder Camerer in besetzung derselben Statt Ambter, jeder Zeit selbst gegenwurttig gewesen se, oder Annder an seiner Stat dahin Verordnet. Unnd ob derselb in seinem Aignem

oder der Statt Uncoßtn solhe bereittung gethan, Auch was nucz Unnd Ermug derselbig Unnser Under Camerer in Verneuerung beruert Stet Officirn aus Alter gewonhait beileiffig gehabt. Solher allerAus Rechtn Gründt zuwissn Unns Vast Von Nottn, damit wir in disem Vall aignen nutz Verhuettn Und Unnsern kunfftig Unnder Camerer Einbinden mugen, das Er nit nach gonnst oder gab die Ambter setz od[er] Entsecz Auch sonnst durch zue kainer Zunfft oder hanndtwerchs zehen noch sonnst haußgesessen Burgern oder Ynwonnern beÿ bemelten Unnsern Stettin Ainem tail mer Als dem Annern zue oder abgelegt, sonndern der frumb hanndtgehabt und der gestrafft werde.

IX.

Und zum furnemlichstn nachdan Wir Unns in dem bestalbrieff gegen Weilenndt bemeltn Unnsern Under Camerer Pettern Ratschin mit aufgedruckhtn wortn befor behalten und bei seinem Aydt Unnd Phlichtn auferlegt haben das Er die Peen Unnd Puessn souil Unns Von hoher Obrigkhaidt wegen Unnd der Pilligkhaidt nach zuesten dergleichen Confiscierte Unnd deren guetter so in bemeltn Stetten an leibs Erben mit todt abgeen, Auch aller annder souil Unns mit guettem titl haimfelt dasselb im Unnserm Namen Einziehen Unnd Unns solher Aigentlichn in Unnser Camer Antwortn wolle, Unns Aber bemelter Ratschin die ganncz Zeit Seiner Verwaltung biß Auf sein beschlußbraittung khain Extraordinari Nutzung, weder wenig noch Vil Verraidt derhalben Wir Unns in dem Raittbrief so wir im Verfertigt, dieselben souil wir Über khurcz oder Über lanng erfragen lassen mugn Vorbehalten habn. Ist dennach Unser Beuelh Unnd Mainung das bemelte Unnsere gesandtn in Allen unnsern Siben Stettin den Eltistn bei Iren Phlichten an Äydt stat Auferlegen Unnd Einbinden Recht Grundtlich an Zaigung Zuthuen, ob Unns in disen Sechs Jarn Und bis Auf Data, Weder an Peen Puessn Confiscierten guetternn Unnd Annder Extraordÿ Nuczungen nichts haimgefallen seÿ in Sonderhait das die Von der Stat Gracz Iren Lauttern bericht gebn Zu wiß hann-den deß Bernasheckhn, so als Wie bericht sein Im Verschinen Vierunddreißigistn Jar Und Jörgn Rosin im Sechsenddreißigistn Jar Bede daselbs an Leibserben Unnd gesip-te Frundt mit Todt abganngen Ire verlassne Guetter die sich auf Ain dapfere Summa erstreckhn Eingeczogn sein Vorsehen Unns gantzlichn Wo Obrissige und Ernntliche nachforshung gehalten. Es werden mer Pestn an Tag khumen die Uns entzogen worden.

X.

Und wiewol uns Vershiner Zeit weilenndt offibemelter unnser Under Camerer Peter Ratshin angeczaigt es sein nur drei Artickhl der Peenfall so Unns als Regierenndtn frawen haimgefallen und[er] Welhen Aber angeczaigter Zeit sich Khainer begeben sonnder so nit Mallaficzig sein dieselben den Stetn zuegehorig. Wo nun angezeigter Stat Aine oder mer mit oder an Vorwissen Unnsers Unnder Camerers Hofrichters oder Camerschreibers dergleichen Peenfall eingnomen, So Unns Als der hohen Obrigkhait

billicher folgen sollen. Ist Innen furczuhalten das Sÿ solher auch mit Priuilegien beweissen, Wo nit Wurden wir Verursacht dieselb nuczung beÿ denen so sich genossen haben zuerfurchen, dann sich zuuersichtlich an denselben finden Annder mer Straff messig fall zuetragen Welhe Peenfal pillichen, jeden hohen Obrigkhait Und nit den Unnderthanen oder Ambileuttn zuesteen In massen sonder Zweifl beÿ anndern Stettin in der Chron Beheim derselbig Prauch befunden wirdt.

XI.

Verrer Als Unns bisher zuuilmallen das Einkhomen Von beruettten Stettin in bosser Muncz gereicht ist, darann wir mit Verwechslung derselben Nachttail haben leiden muessen darzur wir auch mit Verwechslung derselben solhem geldt das merer tail uber die ordenlich fristen aufgehalten worden. Begern Wir Von bemeltn unnsern Stettin Ain warhafftig Wissen zuhaben ob solhen Nachttail der Muncz und Verczug der bezcallung Auch sÿ oder Unnsern Und[er] Cammern beshehen seÿ damit wir hier Im Unnsrer notdurfft nach solhen Unfleiß Absellen. Es sollen auch Unsere gesannndtn den Stettin mit Frimst aufflegen zuuerhirten das hinfuran in disem fal solhe Versammlung und Nachttail nit Innen mug zuegemessen werden.

XII.

Nachdem sich auch seither drey Fristn der Zÿnns Nemlichn Galli Unnd Martini, deß Nechstner shinnen Sibenunddreissigistn Und nechtmeß gegenwurtige achtunddreissigistn Jars bey bemeltn unnsern Siben Stetten Verfallen Und wir Unns zu Innen versehen Sy haben solhe gefell auf Unnsrer schriftliche Beuelh so wir vershines monats Nouembris An jede in sond[er]hait Ausgeen lassen Eingespracht, sollen Unsere gesannndtn solh geldt Von Inen gegen quittungn emphahen und hieher zuhannden unserPhennÿngmeister antwurtn. Wo aber daselb geld in klainer Unnd Unrichtiger Muncz gefallen war sollen unser gesannndtn an jede Stat begern damit Sÿ dasselb in Grobe Richtige muncz Verwechslen Und in Vierzehn tagen nagst darnach jede in somnnderhait hieher zu hannden bemelte Unnsers Phennÿngmaisters auf seine quittungen gwisslichn Erlegen Unnd sich deß zuthuen in Ansehung das wir diser Zeit nach mit khainem Under Camerer versehen sein, zu Underthänigister Erczaigung nit Wai gern, dann Es Innen an Iren Altn Prauch in disem fall khain eingang machn solle Souer Sy aber Uber Angeczaigt erbietten Ursachn furwendetn das sÿ solher je nit thuen mochtin oder waltn Innen alsdann aufczulagen das sÿ solh geldt wie obsteet in Grobe Uuncz verwechslen, Und sich darmit gwisslichn in Vierzehen Tagen gefasst machen, dennen so wir danach schickhen an Weiteren Vorzug zuezustellen.

XIII.

Und zum Beschluß souer obengeczaigte Stett, eine od[er] mer Unnder Inen auß aigner bewegnuß Vilbemeltn Unnsern gesandtn beschwarungen so Unnder Innen

schweben mochtñ fur truegen sollen Sÿ dieselben nach gelegenhait verhörn Und was Wichtig Sachn sein Aufzaichnen, denselben Auch Von Unnsern wegen Vertröstung thun wo Sÿ solh beschwörungen an hochgedacht Unnsern Hercznlieben herrn Und Gemahl od[er] an Unns Lanngen Lassen wurdñ, das wir beÿ seiner Lieb verhelfen Unnd fur unns selbst mit gnedigistñ Vleiß ferfürgen wellen damit in demselben Wenndung beschehe die unainigkhaidtñ zwischn Innen abgelaindt pösse ordnung ausgereit guetter frid geschopfft der Gemain Nucz gefurdert, Unnd Sÿ bey Allm dem so zu derselben aufnehmen und wolfart gedrihen mag gehandthabt worden.

Dise hieuorgeschribne Artickhl sollen Vilgedachte Unnser gesandtn in beruerten Unnsern Syben Stettñ mit getrewen Vleiß hanndlen und was grundt sy Auff Yeden derselben bey Yeder Stat befinden und Erfarn Aigentlich Auffmerkh unnd in schrift stellen Unns nachmalñ darInn wissen Zuberattñ Unnd souil muglichñ notwendig einsehung Zuthuen, ingeuerde. Zu Urkhundt mit unnserm hiefurgedrucktn ku[niglichen] Secret verfertigt, Geben in Unnserm ku[niglichen] Schloß Prag den Sechstñ tag Februarii Anno etc. Achtunddreissign [6. 2. 1538].

Petr Vorel

A RENEWAL OF THE QUEEN'S VICE-CHAMBERLAIN OFFICE AT THE BEGINNING OF THE EARLY MODERN AGE.

A Revision of Incomes Received by Queen Anne of Bohemia and Hungary from Bohemian Royal Dowry Towns in 1538

SUMMARY

This study analyzes a fairly complicated property case connected with the death of the then Queen's Vice-Chamberlain Petr Rašín of Rýzmburk. This Bohemian nobleman worked in royal military services already during the rule of King Vladislaus II. In 1523, he was appointed to the office of the Queen's Vice-Chamberlain – it was the year in which this royal office was renewed after almost half a century. The Queen's Vice-Chamberlain represented the Queen with respect to the so-called royal dowry towns (Chrudim, Hradec Králové, Jaroměř, Vysoké Mýto, Polička, Dvůr Králové, and Mělník). He performed various tasks on her behalf (appointing of town councils, deciding in various lawsuits) and ensured the collection of financial levies. In May 1537, Petr Rašín was appointed the field marshal of the Kingdom of Bohemia, and he was in command of the army sent from Bohemia to the Hungarian battlefield. Prior to his departure to the Hungarian battlefield, he had carried out a statement of incomes and expenses which was subsequently approved by Queen Anne Jagiellon. However, Petr Rašín died in Hungary in October 1537. His widow asked King Ferdinand I for the soldier's pay her deceased husband was entitled to for his six-month service as the field marshal. A dispute pertaining to this payment ensued – it was dealt with even at the level of the Land Diet and served as an impulse for the establishment of a commission. This commission's task was to check whether the deceased Petr Rašín had committed embezzlement as the Queen's Vice-Chamberlain, although the Queen had approved the statement. The following people were appointed as members of the commission: Jan Popel of Lobkowicz and Bílina; Píram Kapoun of Svojkov, Jan Špígl, and Jiří of Goltz. Instructions for its mission were issued by the Queen in German language in Prague on February 6, 1538. These instructions in their entirety are attached to the study as an editorial supplement.

The commission was supposed to perform a control of incomes and expenses accounted for by the deceased Queen's Vice-Chamberlain Petr Rašín of Rýzmburk,

with a special emphasis on items that he had not entered into accounts at all. Furthermore, the commission was to verify privileges of the seven royal dowry towns with respect to potential incomes of the Royal Chamber, to point out to potential financial evasions, and to clearly specify regular incomes from these towns to which the Queen was entitled. On May 18, 1538, Jan Litborský of Chlum and Pecka was appointed to the vacated office of the Queen's Vice-Chamberlain after the deceased Petr Rašín of Rýzmburk. In connection with this change, a new overview of permanent obligatory payments from the seven royal dowry towns was drafted; this overview resulted from the work of the above-mentioned commission and the newly appointed Queen's Vice-Chamberlain was to follow it. Since 1538, the royal dowry towns were thus to pay the Queen each year the total sum of 1058 threescores and 43 Bohemian groschen which, converted to the Austrian currency, amounted to 2472 Rhine guldens, 40 kreutzer, and 1 ½ denarius. Since 1538, people appointed to the office of the Queen's Vice-Chamberlain ceased to be primarily army commanders; instead, they were replaced by noblemen with an administrative background. For them, the office represented a lower level of their supposed career advancement, most frequently to the post of the highest scribe in the provincial government which was reserved for the members of the knighthood estate.

Translated by Daniela Reischlová